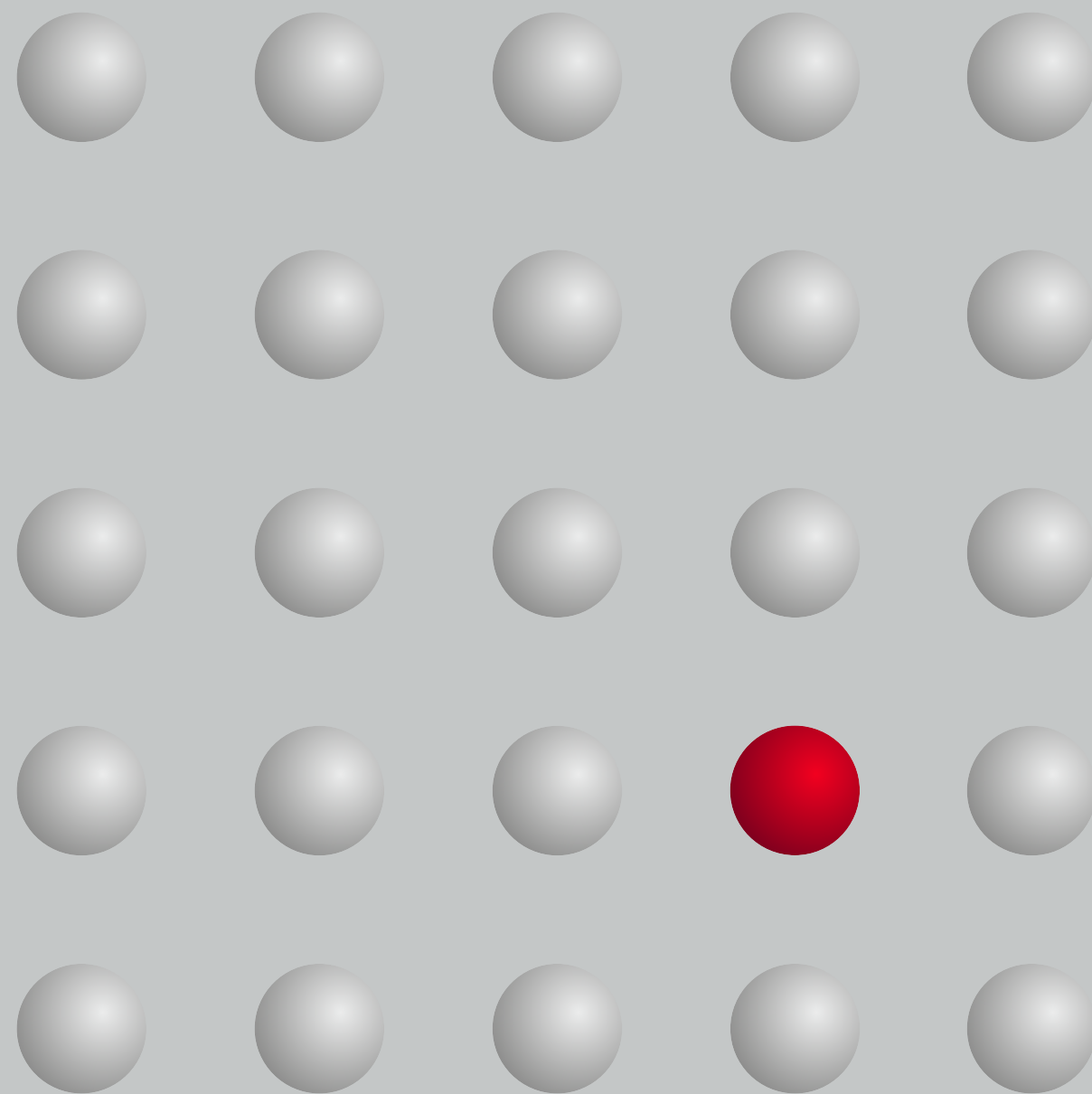

2020

Oľga Nestorová, Mária Onušková

Storočnica Slovenského národného divadla v edukačnom procese

ISBN 978-80-565-1461-0

mpc • METODICKO
PEDAGOGICKÉ
CENTRUM

**Storočnica Slovenského národného divadla
v edukačnom procese**

**Oľga NESTOROVÁ
Mária ONUŠKOVÁ**

**Bratislava
2020**

Názov: **Storočnica Slovenského národného divadla v edukačnom procese**
Autorky: **PaedDr. Oľga Nestorová, PaedDr. Mária Onušková**
Recenzenti: Mgr. Slávka Gécová, Mgr. Eva Suchožová
Vydavateľ: **Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava**
Vydanie: 1.
Rok vydania: 2020
Počet strán: 43
ISBN: 978-80-565-1461-0

Obsah

Úvod.....	4
1 História vzniku Slovenského národného divadla alebo ako vzniklo divadlo.....	5
1.1 Využitie stého výročia Slovenského národného divadla v procese vyučovania vo vzdelávacích oblastiach Človek a spoločnosť, Jazyk a komunikácia.....	8
2 Osobnosti späté so vznikom Slovenského národného divadla.....	11
2.1 Viliam Záborský	11
2.2 Hana Meličková.....	12
2.3 Janko Borodáč	13
2.4 Andrej Bagar.....	14
3 Návrh aktivít podporujúcich aplikáciu témy SND do vyučovacieho procesu.....	16
Záver.....	30
Zoznam bibliografických odkazov.....	31
PRÍLOHY	34

Úvod

Rok 2020 vyhlásila vláda Slovenskej republiky za Rok slovenského divadla. Tento rok uplynulo 100 rokov od vzniku Slovenského národného divadla (ďalej len SND) a vláda vzdala hold nielen jednej z prvých slovenských inštitúcií, ktoré vznikali po roku 1918, po vzniku Československej republiky, ale aj všetkým divadelníkom (činohre, baletu, opere) minulosti a prítomnosti, ktorí boli a sú spätí so SND.

Keď sa prejdeme Starým Mestom v Bratislave a zájdeme na Hviezdoslavovo námestie, objavíme tam krásnu budovu postavenú v eklektickom štýle s nápisom Slovenské národné divadlo. Budova, ktorá rozpráva príbeh o vzniku prvej národnej divadelnej scény.

Predložený učebný zdroj sa venuje problematike zaraďovania témy storočnice vzniku Slovenského národného divadla do vyučovacieho procesu vo vzdelávacích oblastiach Človek a spoločnosť a Jazyk a komunikácia. Uvedený študijný materiál predstavuje implementáciu rôznych metód do vyučovacieho procesu, prostredníctvom ktorých je možné žiakom sprístupniť históriu SND a jeho význam pre Slovensko. Tematicky je predložený učebný zdroj v súlade s cieľmi vyučovania orientovaný na spoznávanie vzniku Slovenského národného divadla, budovy Slovenského národného divadla a osobnosti súvisiace s divadelným umením Slovenského národného divadla prostredníctvom aktívnej činnosti žiakov. Cieľom predloženého textu je upriamiť pozornosť učiteľov na sté výročie vzniku Slovenského národného divadla ako ďalší dôležitý medzník v novodobej histórii Slovenska realizáciou rôznych aktivít podporiť pozitívny vzťah žiakov k pamätihodnostiam a kultúrnemu dedičstvu a rozvíjať ich občianske a spoločenské kompetencie realizáciou cielených aktivít.

1 História vzniku Slovenského národného divadla alebo ako vzniklo divadlo

„Pomyselná stovka je nielen výnimočná, no v určitých ohľadoch aj niečím neopakovateľná. Sto rokov je síce nenávratne vzdialených, no predsa nám stále umožňuje plasticky si predstavovať dejinné pohyby, činy, procesy, ktoré sa vtedy odohrávali.“

(Marián Gešper, predseda Matice slovenskej v Národnom kalendári 2020, s. 3)

História vzniku slovenskej profesionálnej divadelnej scény sa začala písať po roku 1918 po vzniku Československej republiky. Samotná Bratislava sa stala súčasťou Československej republiky až 1. januára 1919, zároveň bola v tom istom roku premenovaná z Prešporka na Bratislavu. Hlavným mestom Slovenska sa stala až 19. januára 1919. Významnú úlohu pri vzniku Slovenského národného divadla zohrával dr. Vavro Šrobár, ktorý po vzniku Československa zastával post ministra s plnou mocou pre Slovensko. Začiatkom februára sa do Bratislavy presťahoval aj jeho Úrad ministra s plnou mocou pre správu Slovenska. Z histórie je známe, že Bratislava v tom období bola multikultúrnym mestom, kde žilo maďarské a nemecké obyvateľstvo a kde sa postupne prisťahovávali Slováci po roku 1918. Vavro Šrobár aj na margo tejto situácie a toho, že jeho sťahovanie sprevádzalo rôzne protesty, sa vo svojom príhovore k obyvateľom vyjadril k potrebe porozumenia všetkých národov žijúcich na území Bratislavy.

„...Mesto toto svojím národnostným zložením v malom je obrazom celej republiky. ono bude skúšobným kameňom, ako riešiť úlohy politickej, národnostnej, kultúrnej a sociálnej spravodlivosti. tu musí byť stvoreno harmonické spolužitie troch národov a vláda vynaloží všetky sily svoje, aby rôznorečové obyvateľstvo tohto mesta našlo vyplnenie všetkých svojich túžieb, založených na právu a spravodlnosti k svojmu občianskemu šťastiu a blahobytu našej republiky. Úkol tento vyžaduje spoluprácu všetkých vrstiev obyvateľstva bez rozdielu jazykového, náboženského a politického“ (Podmaková 2015, s. 49 - 50).

Na Slovensku však v tomto období neexistoval žiaden profesionálny divadelný súbor, existovali iba ochotnícke divadelné súbory, ktoré kočovali po Slovensku, a tým rozvíjali slovenské divadelné umenie uvedením rôznych diel. Ako uvádza Podmaková (2015) už v roku 1918, kedy sa niektorí významní slovenskí politici ako P. O. Hviezdoslav (ktorý viedol slovenskú delegáciu) zúčastnili na oslavách 50. výročia Národného divadla v Prahe, sa začalo hovoriť o tom, že aj na Slovensku potrebujeme profesionálne slovenské národné divadlo.

Vyjadrovala sa k tomu hlavne slovenská kultúrna verejnosť a uvažovalo sa o tom, že základ divadla by tvoril vtedy významný Slovenský spevokol z Martina.

Vavro Šrobár inicioval založenie Družstva Slovenského národného divadla, ktoré sa zrealizovalo na ustanovujúcom valnom zhromaždení 8. novembra 1919. Medzi zakladajúcich členov Družstva patrili významné osobnosti politického a kultúrneho života, napríklad dr. Juraj Slávik, dr. Emanuel Maršík, Miloš Ruppeldt či významný slovenský architekt Dušan Jurkovič a ďalší. Predsedom výboru Družstva Slovenského národného divadla sa stal Vavro Šrobár (Podmaková 2015). Cieľom Družstva Slovenského národného divadla bolo „vytvoriť v poradi ďalšiu kultúrnu inštitúciu, ktorá by prispela v novom spoločnom štáte k národnému sebauvedomeniu Slovákov“ (Polák 2019, s. 68). Družstvo Slovenského národného divadla bola inštitúcia, ktorá nemala za úlohu starať sa len o hospodárske zabezpečenie existencie Slovenského národného divadla, ale i o jeho umeleckú úroveň a navyše strážiť jeho záujmy (Podmaková 2015, s. 77).

Podmaková v publikácii na základe archívnych materiálov píše: „Slovenský denník už v septembri 1919 informoval o tom, že v Prahe sa radili o zriadení stáleho divadla na Slovensku a o zopár dní už priniesli podrobnejšie informácie aj o zložení Jeřábkovho súboru, s ktorým príde do Bratislavy“ (Podmaková 2015, s. 56). Profesionálna divadelná scéna však nemala k dispozícii svoju vlastnú budovu, kde by mohla divákovi prezentovať svoje činoherné, operné či baletné predstavenia (ale existovala v Bratislave budova, ktorá by bola vhodná), a tak vo februári 1920 uzavrelo Družstvo SND zmluvu s mestom Bratislava a s majiteľom budovy Mestského divadla o prenájme divadla v čase od 1. marca 1920 do konca júna 1920. Podpísaná zmluva o prenájme divadla obsahovala aj pokyny k tomu, koľko má trvať predstavenie a prestávky. Predstavenia mali trvať najmenej dve hodiny a prestávky nemali byť dlhšie ako desať minút (Podmaková 2015). Zaujímavosťou bolo aj to, že na začiatku svojej činnosti bolo zamestnaných v Slovenskom národnom divadle 234 pracovníkov, z toho 20 operných a 30 činoherných sólistov, tridsaťčlenný operný zbor, ďalej malo štyroch členov baletu a 49-členný orchester, ale zároveň tu pracovali úradníci, technickí pracovníci a pomocní pracovníci (Podmaková 2015, s. 60).

Prvým divadelným súborom, ktorý stál na začiatku vzniku slovenského profesionálneho divadla, bola Východočeská spoločnosť, ktorej riaditeľom bol Bedřich Jeřábek. Východočeská spoločnosť fungovala pod logom Slovenské národné divadlo, s ktorou uzavrelo dohodu Ministerstvo školstva a národnej osvety so sídlom v Prahe, a traduje sa, že so súhlasom Družstva Slovenského národného divadla o tom, že prvá sezóna potrvá od 1. 3. do

26. 7. 1920. Ako píše Podmaková: „*Inscenačné dejiny slovenského profesionálneho divadla teda začal formovať český divadelný súbor v českom jazyku*“ (Podmaková 2015, s. 48).

Prvým predstavením Slovenského národného divadla v Bratislave v priestoroch vtedajšieho Mestského divadla bola opera Bedřicha Smetanu Hubička, ktorá bola otváracím predstavením pri vzniku Slovenského národného divadla dňa 1. marca 1920. Druhého marca 1920 Východočeská spoločnosť Jeřábka uviedla na doskách Mestského divadla inscenáciu bratov Aloisa a Viléma Mrštíkovcov Mariša (keďže na plagátoch bol názov písaný po česky Maryša, uvádza sa aj tento názov). V marci teda začal fungovať okrem operetného súboru aj činoherný súbor, pričom sa všetky predstavenia uskutočňovali v češtine. Jeden z problémov novovzniknutého divadla bolo jeho poslovenčenie, aj keď vo Východočeskej spoločnosti pôsobilo viacero hercov slovenskej národnosti, pretože absentovali profesionálni slovenskí herci. Balet začínal svoj vznik premiérou až v máji 1920.

Podmáková (2015, s. 61) v publikácii *Od rekonštrukcie divadelnej inscenácie ku kultúrnym dejinám?* upozorňuje, že prvým predstavením v slovenskom jazyku boli dve Tajovského jednoaktovky, a to *Hriech* a *V službe* uvedené dňa 21. mája 1920. Dokonca aj dobová tlač v ďalších rokoch vyčítala divadlu stále nedostatok slovenských predstavení a málo zájazdovej činnosti po Slovensku (preto začal činnosť Činoherný zájazdový súbor Slovenského národného divadla). V tomto súbore sa zišli Slováci ako Janko Borodáč, Jozef Kello, Oľga Országhová (neskôr Borodáčová), Andrej Bagar a Gašpar Arbet, ktorí patria aj k prvej hereckej generácii slovenského divadla (Podmáková 2015, s. 66).

Situácia v Slovenskom národnom divadle sa postupne začala meniť, keď v roku 1923 poverili riadením známeho podnikateľa Oskara Nedbala a na miesto dramaturga nastúpil Tido J. Gašpar, slovenský spisovateľ ornamentálnej prózy. Malo to vplyv aj na zaraďovanie slovenských hier do repertoáru a preklady svetovej klasiky.

Ako píše Podmáková (2015), tak O. Nedbal sa usiloval budovať umelecký obraz divadla najmä pomocou opery a baletu, preto prijímal nových sólistov a uvádzal významné diela opernej tvorby, dokonca sa aj sám postavil za dirigentský pult.

V tridsiatych rokoch 20. storočia po smrti Oskara Nedbala nový riaditeľ Antonín Drašar angažoval viacerých slovenských spevákov a hercov, ako boli dodnes významní umelci - Margita Česányová, Štefan Hoza, Mária Kišonová-Hubová, Ján Jamnický, Martin Gregor a iní. Po rozdelení činohry na dva súbory - český a slovenský súbor, v roku 1932 sa stal riaditeľom slovenskej činohry Janko Borodáč (Polák 2019, s. 71). Popri Borodáčovi začal režírovať aj ďalší významný umelec - Andrej Bagar, po ktorom nesie meno aj divadlo v Nitre.

Počas obdobia Slovenskej republiky 1939 – 1945 sa hralo po slovensky. Českú sekciu v roku 1939 zrušili, ale niekoľkí umelci zostali v Slovenskom národnom divadle. Do divadla v tomto období prichádzali ďalšie vynikajúce osobnosti známe do súčasnosti ako Mikuláš Huba, Viliam Záborský, Július Pántik, Karol L. Zachar, Pavol Bielik či František Dibarbora. Režiséri ako Borodáč, Jamnický, Lichard a Budský zaradovali do repertoára diela slovenských autorov - Chalupka, Palárik, Urbánek, Tajovský, ale aj Stodola, Barč-Ivan, Zelinová, Zvon. Ako píše Polák (2019, s. 72): *„Z pohľadu dramaturgického, tvorivého, režisérskeho a najmä hereckého to boli napriek zložitým spoločenským a politickým podmienkam tvorivé a produktívne roky. Dalo sa na ne nadväzovať aj v povojnových rokoch.“* V 50. rokoch 20. storočia bolo divadlo odrazom spoločnosti. Prevládal v ňom schematizmus, zelenú dostával socialistický realizmus. Divadelní tvorcovia často museli prehodnotiť vlastnú tvorbu alebo opustiť divadlo. Na konci 50-tych rokov sa výraznou osobnosťou stáva Karol L. Zachar, ktorý pripravil mnoho úspešných inscenácií pre divákov (Beňová 2007).

Ako jedinečné obdobie sa môžu charakterizovať 60. roky v Slovenskom národnom divadle zo všetkých hľadísk, či už to bola réžia, dramaturgia či herci (Filčík, Valach, Huba, Chudík, Kráľovičová, Gruberová, Mrvečka, Kvietik, Machata). Zmena spoločenských pomerov po roku 1989 divadlu priniesla namiesto pôvodných slovenských diel zamerané na diela zahraničných autorov a predstavenia sa viac posunuli do komerčnej oblasti ako do umeleckej polohy. Aj napriek tomu je Slovenské národné divadlo známe svojou kvalitou v Európe i vo svete, nielen v baletnom umení, ale aj v opernom.

1.1 Využitie stého výročia Slovenského národného divadla v procese vyučovania vo vzdelávacích oblastiach Človek a spoločnosť a Jazyk a komunikácia

S pojmom divadlo sa deti a žiaci stretávajú vo vzdelávaní už od materskej školy. Prostredníctvom divadla (dramatizácie) si na základe skúseností osvojujú rôzne témy a spoznávajú významné osobnosti divadelníctva. Zároveň sa zúčastňujú na rôznych predstaveniach činoherných, operných či baletných súborov. Prostredníctvom toho získavajú nielen zručnosti, ale čo je dôležité, rozvíjame u nich estetické cítenie a tiež im pripomíname dlhoročnú tradíciu a históriu Slovenského národného divadla.

Konkrétnu zmienku o SND v inovovanom Štátnom vzdelávacom programe (ďalej iŠVP) a vo vzdelávacích oblastiach možno nájsť len vo všeobecnom kontexte. Vzhľadom k stému výročiu vzniku SND i faktu, že SND patrí medzi najvýznamnejšie kultúrne inštitúcie v Slovenskej republike sme sa rozhodli túto tému prostredníctvom rôznych aktivít predstaviť

učiteľom spoločenskovedných predmetov. Zároveň SND môžeme zaradiť medzi zaujímavé a pamätné miesta na Slovensku.

Pre učiteľov predmetov zaradených vo vzdelávacích oblastiach Človek a spoločnosť a Jazyk a komunikácia je dôležité nájsť cestu, aby u žiakov formovali postoje, názory, aby u žiakov budovali pozitívny vzťah k ich vyučovacím predmetom a aby žiakov na vyučovacích hodinách motivovali a aktivizovali. Zaraďovanie témy o vzniku SND do edukačného procesu je dôležité aj z toho hľadiska, že sa u žiakov snažíme budovať pozitívny vzťah nielen k pamätihodnostiam na Slovensku, k ochrane kultúrneho a prírodného dedičstva na Slovensku. Zároveň je dôležité, aby sme u žiakov rozvíjali aj vlastenecké cítenie prostredníctvom rôznych aktivít zameraných na SND, pričom nezabúdame na obdobie jeho vzniku, a to Československej republiky. Práve takýmto prostriedkom na dosiahnutie cieľov môže zaradenie témy o vzniku SND a jeho storočníci do školského vzdelávacieho programu (ŠkvP) a vyučovacích hodín či aktivít prostredníctvom rôznych organizačných foriem a vyučovacích metód prispieť k formovaniu pozitívneho vzťahu k dejinám/histórii Slovenska. Začleňovane témy vzniku SND uvádzame na základe iŠVP pre 2. stupeň základnej školy a pre stredné školy vo vzdelávacích oblastiach Človek a spoločnosť a Jazyk a komunikácia, z ktorých sme vybrali jednotlivé predmety, v ktorých sa dajú implementovať uvedené aktivity. V predmete slovenský jazyk a literatúra na strednej škole môžeme zaradiť tému vzniku SND do rôznych tematických okruhov, z ktorých vyberáme, napr. prácu s informáciami, učenie sa, komunikáciu, jazyková kultúra, literárne obdobia a smery. V iŠVP pre 2. stupeň základnej školy - predmet slovenský jazyk a literatúra, tému môžeme implementovať do praxe v slohovej zložke (napríklad statický opis predmetu, rozprávanie s prvkami opisu, plagát, správa, pozvánka, interview, diskusia, slávnostný príhovor), v literárnej zložke to môže byť zasa v tematických okruhoch epické dielo, dramatické dielo, odborná (náučná) literatúra, vecná a umelecká literatúra. V predmete dejepis zaraďujeme informácie o vzniku SND do edukačného procesu na základe iŠVP pre 2. stupeň základnej školy v tematickej oblasti (ďalej TO) Človek v premenách času a priestoru, Československo v medzivojnovom období (1918 - 1939), kde upriamujeme pozornosť na kultúru v Československej republike; na základe iŠVP pre stredné školy môžeme zaradiť tému v 2 tematických celkoch Historikova dielňa (historické pramene o vzniku SND), Československo v medzivojnovom období, kde sa sústreďujeme na kultúrne podmienky v Československej republike. V predmete občianska náuka implementujeme tému o vzniku SND do edukačného procesu na základe iŠVP pre stredné školy v TO Človek a spoločnosť, Občan a právo. V predmete občianska náuka môžeme implementovať tému v edukačnom

procesu na základe iŠVP pre 2. stupeň základnej školy v TO, ako sú Moja trieda, moja škola, Voľba povolania.

Jednotlivé aktivity, ktoré učiteľ zaradi do výchovno-vzdelávacieho procesu s témou vzniku SND, pomáhajú nielen zlepšiť vzťah k divadelnému umeniu, ale aj rozvíjať aj kritické myslenie pri práci s písomnými prameňmi či zaradovanie čítania s porozumením do aktivít.

Pri aplikovaní témy o vzniku SND do edukačného procesu napĺňame aj kľúčové kompetencie jednotlivých predmetov v súlade s iŠVP pre stredné školy:

- komunikovať adekvátne komunikačnej situácii,
- vyhľadávať a sprostredkovať informácie,
- využívať efektívne stratégie učenia sa (učiť sa učiť),
- formulovať svoj názor a argumentovať,
- zaradovať historické fakty, udalosti, javy, procesy chronologicky,
- zaradiť historickú udalosť vo vymedzenom priestore,
- vyjadriť k historickým faktom, udalostiam, javom a procesom svoj vlastný postoj,

a v súlade s iŠVP pre 2. stupeň základnej školy:

- používať informácie a textové pasáže z rozličných zdrojov,
- vyjadriť myšlienky a informácie s rôznym cieľom pre špecifické publikum,
- formulovať svoj názor a argumentovať,
- vyvodiť explicitné a implicitné informácie z vecného aj umeleckého textu,
- využívať medzníky ako prostriedok orientácie v minulosti,
- zaradovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti v historickom priestore,
- získať vedomie jedinečnosti a neopakovateľnosti každého človeka v spoločnosti.

Aby sme pochopili význam SND a jeho popredné miesto medzi slovenskými divadlami a kultúrnymi inštitúciami, je dôležité pripomenúť si okolnosti vzniku, dobovú situáciu a významné osobnosti späté s jeho vznikom, ktoré sme uviedli v prvej časti textu a aktivity pre žiakov v tretej časti textu.

2 Osobnosti späté so vznikom Slovenského národného divadla

S históriou Slovenského národného divadla je úzko spätá generácia osobností, ktorá sa významne podieľala na založení profesionálneho slovenského divadla. Boli to osobnosti, ktoré vychovávali celé generácie slovenských hercov a svojím majstrovstvom sa natrvalo zapísali do histórie divadelnej, televíznej, rozhlasovej a filmovej tvorby. Vybrali sme osobnosti z činohernej zložky SND.

2.1 Viliam Záborský

- národný umelec, herec, pedagóg, recitátor, člen Činohry SND

Viliam Záborský ako pedagóg vychoval celé generácie slovenských hercov. Bol známy svojím jedinečným hlasovým prejavom. Poslucháčom utkvel v pamäti ako neopakovateľný recitátor rozhlasových Nedeľných chvíľok poézie, ktoré sa neskôr dostali aj na televízne obrazovky. Celú profesionálnu kariéru (1940 - 1980) prežil v Činohre Slovenského národného divadla ako člen legendárnej hereckej generácie (Gustáv Valach, Mária Kráľovičová, Július Pántik, Mikuláš Huba, Ctibor Filčík, Ladislav Chudík, Karol Machata, Štefan Kvietik, Eva Kristínová a i.).

V rokoch 1944 - 1950 bol Záborský pedagógom na bratislavskom Štátnom konzervatóriu. Od roku 1950 pôsobil na Vysokej škole múzických umení v Bratislave ako pedagóg javiskovej reči. V rokoch 1952-1953 bol vedúcim katedry herectva na VŠMU, v rokoch 1966 - 1972 dekanom Činohernej a bábkarskej fakulty VŠMU.

Záborského cesta na javisko viedla cez recitáciu. Bol jedným zo zakladateľov recitačného umenia na Slovensku. Vytvoril dnes už klasickú recitačnú školu založenú na monumentalizácii, vycibrenom deklaračnom majstrovstve, bohatom využívaní zvukových krás a osobitosti slovenčiny. Začiatkom 50-tych rokov 20. storočia začal organizovať tzv. literárne večery, kde spolu s ďalšími hercami recitoval básne Sama Chalupku, Jána Bottu, Janka Kráľa, Andreja Sládkoviča i Pavla Országha Hviezdoslava. Postupne sa formovala recitačná škola, do ktorej sa zapájali mnohí pedagógovia. Ich spoločné úsilie vyvrcholilo vyhlásením celoslovenskej súťaže v umeleckom prednese a výraznom čítaní, ktorú pomenovali Hviezdoslavov Kubín (1954).

Ako herec zažiaril Záborský v postave Heroda v Hviezdoslavovej hre Herodes a Herodias, v postave Galilea v rovnomennej Brechtovej hre, vo Falstafovi v Shakespearových Veselých paničkách windsorských či Vladárovi v Nezvalovej Atlantíde. Účinkoval aj vo filmoch Vlčie diery, Bíla tma (oba 1948), Priehrada (1950), Pole neorané (1953), Štvorylka (1955), Posledná bosorka (1956), Štyridsaťštyri (1957), Prerušená pieseň (1959), Jánošík I., II. (1962), Smrť prichádza v daždi (1965), Rok na dedine (1967) a i.

Viliam Záborský bol členom ortoepickej komisie Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra, predsedom Zväzu slovenských dramatických umelcov (1977 - 1982) a podpredsedom Zväzu československých dramatických umelcov (1978 - 1982). Za svoje recitačné umenie získal mnoho nasledujúcich ocenení: Štátnu cenu (1953), Vyznamenanie Za zásluhy o výstavbu (1960), titul Zaslúžilý umelec (1966), Krištáľovú ružu za recitáciu (1972), televízneho Zlatého Krokodíla (1973), titul Národný umelec (1973), Cenu Andreja Bagara za rok 1973 (1974), Národnú cenu SSR (1979), Rad práce (1980). V októbri 1979 na celoštátnej divadelnej prehliadke v Ostrave postihol Viliama Záborského uprostred predstavenia Čechovovej hry Platonov (stvárnil postavu Porfirija) infarkt. Na javisko sa už potom viac nevrátil.

(Zdroj: <https://www.tv-archiv.sk/-viliam-zaborsky>; <https://www.teraz.sk/kultura/viliam-zaborsky-vyrocie-narodenia/159724-clanok.html>)

2.2 Hana Meličková

- **formujúca osobnosť slovenského profesionálneho divadla. Svojím hereckým majstrovstvom sa natrvalo zapísala do histórie divadelnej, televíznej, rozhlasovej a filmovej tvorby**

Hana Meličková sa narodila 27. januára 1900 v Martine ako jedno z desiatich detí v rodine zbormajstra Jána Meličku, ktorý v nej vypestoval lásku k hudbe. Tej sa spočiatku aj venovala, neskôr ju však zlákal divadlo. V roku 1919 odišla študovať herectvo a hru na klavír do Prahy. Po skončení školy pracovala ako učiteľka na Župnej hudobnej škole v Martine. Členkou Činohry Slovenského národného divadla v Bratislave sa stala v roku 1926, kde pôsobila až do roku 1976. Počas svojho pôsobenia tu stvárnila takmer 300 postáv. Jej herecký talent našiel uplatnenie v každom žánri. Režiséri jej zverovali komické i tragické úlohy. Stvárnila najväčšie postavy klasického repertoáru od takých autorov

ako William Shakespeare, Henrik Ibsen, Oscar Wilde alebo Lev Nikolajevič Tolstoj. Jej doménou sa stali ľudové postavy najmä v hrách slovenských klasikov Jozefa Gregora Tajovského alebo Pavla Országha Hviezdoslava.

V rozhlase účinkovala od jeho vzniku v roku 1926. Zahrala si aj v mnohých slovenských filmoch ako Zemianska česť, Jerguš Lapin, Polnočná omša, Adam Šangala a účinkovala aj v televíznych seriáloch Parížski mohykáni, Straty a nálezy.

Hane Meličkovej v roku 1955 udelili titul zaslúžilá umelkyňa a o šesť rokov neskôr titul národná umelkyňa. Okrem toho bola laureátkou štátnej ceny a dostala vyznamenanie Za zásluhy o výstavbu. Hana Meličková zomrela 7. januára 1978 v Bratislave.

(Zdroj: <https://www.teraz.sk/hercke-nebo/divadlo2020-slovenske-hercke-nebo-/442822-clanok.html>)

2.3 Janko Borodáč

- **národný umelec, spoluzakladateľ slovenského profesionálneho divadla, divadelný režisér, herec, dramatik, prekladateľ a pedagóg**

Ján Borodáč bol povolaním učiteľ. Na pražskom konzervatóriu absolvoval dva roky štúdia herectva. Bol prvým Slovákom študujúcim herectvo v Prahe. Tu sa zoznámil aj so svojou budúcou manželkou Oľgou Országhovou - Borodáčovou. Spolu prijali angažmán v Propagačnom súbore SND, tzv. Marška (1921 - 1922, zájazdový súbor, ktorý propagoval vznik slovenského profesionálneho divadla, po prvej sezóne sa rozpadol). Po

zániku Maršky sa obaja vrátili do Bratislavy, ale SND nemalo peniaze na platy hercov. Mladá Országhová sa teda vrátila domov do Záturčia a Borodáč sa načas vrátil k povolaniu učiteľa v Sabinove. Boli však do seba zaľúbení, a tak sa ešte v roku 1922 zosobášili vo Vrútkach. Spolu odišli do Sabinova, kde založili Dramatický krúžok J. Palárika (za dva roky našťudovali sedemnást' hier). V roku 1924 zavolať riaditeľ SND Oskar Nedbal Borodáčovcov naspäť do Bratislavy. Borodáč sa stal dramaturgom a umeleckým šéfom Činohry SND (1929).

Dominantou Borodáčovej činnosti sa stala réžia, ktorá prevýšila herectvo. K rozvoju slovenského profesionálneho divadla pristupoval uvažlivo, inicioval štúdium herectva a vznik dramatického odboru na vtedajšej bratislavskej Hudobnej škole pre Slovensko.

V roku 1945 nový intendant a riaditeľ SND Andrej Bagar pozbavil Borodáča funkcie v divadle a poslal ho do Košíc budovať Východoslovenské národné divadlo. Tu sa zanietene

pustil do obnovy vojnou zničeného divadla. Cennejšie umelecké hodnoty rozporuplného obdobia rokov 1949 až 1956 zanechali predovšetkým Borodáčove zrelé košické inscenácie Čechovových Troch sestier a Gogoľovho Revízora. V Košiciach pôsobil spolu s manželkou osem rokov (1945 - 1953).

Po košickom období sa Janko Borodáč vrátil do Bratislavy, kde pôsobil ako stály hosťujúci režisér v SND. Významne zúročil svoje dlhoročné praktické skúsenosti v odbornej príprave budúcich divadelníkov na Vysokej škole múzických umení (VŠMU) v Bratislave. Pôsobil ako pedagóg a akademický funkcionár - dekan divadelnej fakulty VŠMU.

Janko Borodáč bol aj priekopníkom slovenskej rozhlasovej hry. S rozhlasom spolupracoval od roku 1926. Vydal režijnú knihu Tajovského Ženského zákona. Knižne vyšli aj jeho úpravy hier slovenských klasikov a výber článkov o divadelnej problematike. V roku 1957 vyšla o manželoch Borodáčovcoch monografia.

Ján Borodáč zomrel 18. februára 1964 v Bratislave vo veku 71 rokov.

(Zdroj: <https://www.vtedy.sk/jan-borodac-herec-narodny-umelec>)

2.4 Andrej Bagar

- **národný umelec, zakladateľ slovenského profesionálneho divadelníctva, prvý profesionálny slovenský herec**

Andrej Bagar sa pôvodne učil vo Viedni za čalúnnika (1914) a súčasne študoval dekoratérstvo na umelecko-priemyselnej škole. V poslednom roku prvej svetovej vojny narukoval a poslali ho na taliansky front. Po vojne krátko pracoval ako robotník vo svojom rodisku. Už vo Viedni hrával ochotnícky divadlo a tejto záľube sa venoval aj po návrate domov.

V roku 1921 sa zúčastnil konkurzu Družstva

Slovenského národného divadla a spolu s Jozefom Kellom, Jánom Borodáčom, Oľgou Borodáčovou-Országhovou a Gašparom Arbétom patrili ako člen Propagačného činoherného súboru SND

zvaného Marška k prvým slovenským profesionálnym hercom. Keď sa súbor po roku pôsobenia rozpadol, odišiel študovať herectvo do Prahy na dramatické oddelenie konzervatória. Od roku 1927 bol hercom a režisérom SND v Bratislave, účinkoval nielen v činohre, ale i v opere a v balete.

Zatknutý a uväznený

V roku 1939 Bagara zatkli pre ilegálnu protifašistickú činnosť. Keď sa po roku vrátil z väzenia, pôsobil ako režisér Slovenského rozhlasu v Bratislave pod pseudonymom Ján Minárik. V rokoch 1942 a 1943 ako hosť režíroval v nitrianskom Slovenskom ľudovom divadle, v roku 1944 spoluzakladal Slovenské komorné divadlo v Martine. Režíroval tu prvú inscenáciu tohto mladého súboru, a to Filip II. od belgického dramatika Emila Verhaerena a vytvoril v nej aj titulnú úlohu. Táto protitotalitná hra vyvolala nepriaznivú reakciu úradov a Bagar bol nútený z Martina odísť. V období Slovenského národného povstania (SNP) sa stal zakladateľom a vedúcim zájazdového Frontového divadla, ktoré pracovalo pri Veliteľstve čs. armády v Banskej Bystrici. Po ústupe povstalcov do hôr pomáhal vydávať povstalecké noviny.

Z divadla pred kameru

Bagar zažiaril i na striebornom plátne, napríklad v životopisnom filme Milan Rastislav Štefánik (1935), v dráme Varúj...! (1946), v historickej satire Zemianska česť (1957) alebo v klasike Jánošík I., II. (1962), ktorá patrí k legendám slovenského filmu. V roku 1945 vymenovali Andreja Bagara za štátneho intendanta slovenských divadiel a umeleckého riaditeľa Slovenského národného divadla (SND). V roku 1949 bol predsedom konkurznej komisie vyberajúcej hercov do Nitrianskeho krajového divadla, ktoré začalo svoju činnosť 20. decembra 1949. Od roku 1950 pôsobil ako profesor herectva a rektor Vysokej školy múzických umení v Bratislave.

Laureát Štefánikovej ceny (1934) a Národnej ceny (1945), Andrej Bagar, zomrel 31. júla 1966 v Bratislave. Od roku 1979 nesie jeho meno Divadlo Andreja Bagara v Nitre.

(Zdroj: <https://www.vtedy.sk/andrej-bagar>)

3 Návrh aktivít podporujúcich aplikáciu témy SND do vyučovacieho procesu

Súčasťou nášho študijného textu sú jednotlivé aktivity pre žiakov späté s témou Slovenského národného divadla, ktoré si učiteľ môže vybrať a zaradiť do jednotlivých vyučovacích hodín. Aktivity, ktoré v tejto kapitole prezentujeme, umožňujú a vyžadujú aktívne zapájanie sa žiakov do procesu učenia. Na základe obsahového a výkonového štandardu inovovaného Štátneho vzdelávacieho programu odporúčame jednotlivé aktivity využiť v 9. ročníku základnej školy, vo 4. ročníku osemročného gymnázia, ale je možné ich využiť aj v 3. ročníku strednej školy.

a) Aktivita 1 - analýza písomného prameňa o založení SND

Ciele aktivity:

- Analyzovať vybraný písomný prameň.
- Argumentovať na základe písomného prameňa.

Čas: 15 minút

Pracovný postup:

Učiteľ vyberie text primárneho písomného prameňa Národné divadlo pro Slovensko (Príloha A) a žiakov vyzve, aby si text písomného prameňa prečítali. Úlohou žiakov je na základe jednotlivých úloh analyzovať text. Analýzu je možné vykonať samostatne alebo skupinovo. Po uplynutí časového hľadiska učiteľ vyzve postupne každú skupinu, aby odprezentovala svoju analýzu písomného prameňa a dosiahnuté závery, prípadne ak ju spracovávajú samostatne, tak na základe niekoľkých prezentácií vytvoria závery. Inšpiráciou k tejto analýze bola publikácia autoriek Bačová, Onušková Práca s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole (2015).

Postup práce s písomným prameňom na základe jeho analýzy:

1. Uveďte, kto je autorom prameňa Národné divadlo pro Slovensko.
2. Vyberte z uvedených možností, čím je písomný prameň podľa vás.
- zmluvou, správou, cestopisom, zákonom.
3. Napíšte, kedy žil podľa vás autor prameňa.
4. Napíšte 3 vetami, o čom písomný prameň rozpráva.
5. Informuje nás autor prameňa z prvej ruky alebo sprostredkovane? Svoju odpoveď odôvodnite.
6. Vysvetlite, aký zámer sleduje autor prameňa.

7. Uved'te, v ktorých častiach prameňa autor uvádza známe fakty.
8. Určte, v ktorých častiach písomného prameňa autor hodnotí udalosti.
9. Vyjadrite svoj názor na postoj autora k uvedeniu činnosti Národného divadla pre Slovensko.
10. Vytvorte 4 otázky na fiktívne interview s Vavrom Šrobárom alebo Bedřichom Jerábkom do triedneho časopisu.

b) Aktivita 2 - skladačka

Ciele aktivity:

- Vyhľadať kľúčové slová z textov o Hubičke a jej stvárnení v SND.
- Vytvoriť zaujímavý výklad obsahu textu pre domovskú skupinu.

Čas: 30 minút

Pracovný postup:

Skladačka je jednou z najvyužívanějších kooperatívnych vyučovacích metód zameraných na prácu s textom, ktorá sa využíva najčastejšie pri sprostredkovaní nového učiva alebo pri opakovaní učiva. V rámci kritického myslenia analyzujeme hodnotenie rôznych písomných prameňov. Keďže postup tejto metódy je všeobecne známy, nebudeme ju vo všeobecnosti opisovať. Učiteľ vyberie text týkajúci sa prvého predstavenia Smetanovej Hubičke v SND (Príloha B), rozdá ho žiakom a ozrejmí im nasledovné pokyny.

- a) Text si prečítajte.
- b) Vyhľadajte 5 kľúčových slov.
- c) Dohodnite sa v skupine na špecifickom druhu výkladu, ktorý použijete pri vysvetľovaní v domovských skupinách.
- d) Navrhните 5 zaujímavých otázok z daného panelu.

Následne po časovom limite sa žiaci rozídu do tzv. domovských skupín. V novovytvorenej skupine každý žiak odprezentuje svoju časť témy ostatným členom skupiny. Zároveň si žiaci zapíšu vyhľadané kľúčové slová, odpovedajú na otázky, ktoré vytvorili experti. Prostredníctvom skladačky rozvíjame aktivitu žiakov, komunikačné zručnosti žiakov, ale aj spoluprácu v skupine, zodpovednosť za kvalitu vlastného učenia a ďalšie kľúčové kompetencie.

Na základe získaných vedomostí žiaci riešia nasledovné úlohy, pričom každá domovská skupina môže mať iné úlohy.

SKUPINA A

1. Vysvetlite, ako súvisí Hubička s B. Smetanom.

2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Argumentujte, akú úlohu zohrávala Karolína Světlá v tvorbe Hubičky.
4. Argumentujte na základe textu, prečo Eliška Krásnohorská za svoju prácu nechcela peniaze. Svoje tvrdenie odôvodnite.

SKUPINA B

1. Vysvetlite, čo podľa vás znamenalo v Hubičke Vendulino vyznanie.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Argumentujte, prečo je Hubička českou národnou operou.
4. Vyhľadajte na mape v atlase alebo mobile, kde sa nachádza Podještěd.

SKUPINA C

1. Vysvetlite, ako sa volá v súčasnosti Prozatímní divadlo.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Argumentujte, prečo pri premiére ľudia mávali bielymi šatkami.
4. Vysvetlite, prečo sa českému obecenstvu páči opera. Svoje tvrdenie odôvodnite.

SKUPINA D

1. Vysvetlite, prečo predstavenie začínalo českou a slovenskou hymnou.
2. Vypíšte 5 kľúčových slov z písomného prameňa.
3. Argumentujte, akú odozvu malo prvé predstavenie v Slovenskom národnom divadle.
4. Vysvetlite, čím predstaviteľka Vendulky na divákov zapôsobila.

Na záver vyzveme postupne každú skupinu, aby odprezentovala svoje výsledky činnosti. Každá skupina má na svoju prezentáciu maximálne 3 minúty.

c) Aktivita 3 - Ganymedova fontána

Ciele aktivity:

- Opísať Ganymedovu fontánu.
- Nájsť na fontáne rôzne informácie.
- Analyzovať text povesti Ganymedova fontána.

Čas: 30 minút

Pracovný postup:

V aktivite opisu a analýzy Ganymedovej fontány učiteľ predloží žiakom pracovný list s obrázkom Ganymedovej fontány a úlohami uvedenými vyššie. Úlohou žiakov je v skupinách vyriešiť na základe fotografie jednotlivé úlohy. Uvedené úlohy súvisia s historickou budovou Slovenského národného divadla tým, že fontána vznikla v období stavby divadla a autor ju projektoval na doplnenie budovy divadla. Zároveň je

najvýznamnejšou fontánou Bratislavy a vytvorenou ako okrasná fontána a nie ako mestský zdroj vody. Po uplynutí časového hľadiska, učiteľ vyzve každú skupinu, aby odprezentovala svoju analýzu obrázka a analyzovali význam Ganymedovej fontány pre Slovenské národné divadlo. Poslednou úlohou je prečítať si povesť o Ganymedovej fontáne (Príloha C), ktorú učiteľ môže žiakom dať na domácu úlohu alebo ich môže usmerniť čítať povesť na vyučovacej hodine. Uvedená aktivita sa môže využiť aj v rámci exkurzie Bratislavou, ktorá sa bude týkať témy po stopách divadla v Bratislave.

Úlohy pre žiakov:

- Nájdite vodné zvieratá zobrazené na fontáne.
- Nájdite na fontáne nápisy. Zapište si ich. V akých jazykoch sú napísané?
- Napíšte, na akom námestí sa fontána nachádza. Čo sa nachádza na jej osi?
- Uveďte, v akom období sa orol z fontány uvádza v povesti.
- Nájdite na fontáne chlapca. V akej situácii je chlapec zobrazený? Čo chlapec drží?
- Nájdite na fontáne ryby. Aké ryby sú tu zobrazené?
- Vysvetlite, prečo sa fontána nazýva Ganymedova.
- Prečítajte si bratislavskú povesť o Ganymedovej fontáne.

d) Aktivita 4 - analýza poštovej známky

Ciele aktivity:

- Opísať poštovú známku na základe činnosti.
- Analyzovať poštovú známku na základe úloh.

Čas: 15 minút

Pracovný postup:

Učiteľ vyberie školský obrazový historický prameň, ktorý nadväzuje na výročie vzniku SND. Zároveň pripraví žiakom formou pracovného listu (najlepšie farebne vytlačený) nielen obrázok poštovej známky, ktorú poštový úrad vytvoril v rámci stého výročia vzniku Slovenského národného divadla, ale aj úlohy, prostredníctvom ktorých budú danú poštovú známku analyzovať. Ich úlohou je na základe skúmania poštovej známky, opisného textu a jednotlivých úloh analyzovať obrázok a kriticky ho zhodnotiť. Analýzu je možné vykonať samostatne alebo skupinovo. Po uplynutí časového hľadiska jednotlivé skupiny predstavia výsledky svojej činnosti spolužiakom.

100. výročie založenia Slovenského národného divadla

Deň vydania: 28. 02. 2020

Nominálna hodnota: 0,65 €

Rozmery známky: 26,5 x 44,1 mm

Forma tlačového listu: TL

Počet známok na tlačovom liste: 50

Počet známok v sérii: 1

Tlačiareň: Tiskárna Hradištko, s.r.o., Česká republika

Technika tlače: Ofset

Náklad: 900 000

Príležitostná poštová známka venovaná 100. výročiu založenia Slovenského národného divadla v Bratislave.

(Zdroj: <https://www.postoveznamky.sk/100-vyrocie-zalozenia-slovenskeho-narodneho-divadla>)

Úlohy pre žiakov:

1. Vymenujte, čo všetko vidíte na poštovej známke.
2. Opíšte, akú funkciu zastávala budova na poštovej známke v dejinách.
3. Uveďte, čo sa deje na poštovej známke (statickosť, dynamickosť).
4. Určte, aké obdobie je zobrazené na poštovej známke.
5. Opíšte, čo vidíte na pozadí poštovej známky.
6. Opíšte, čo vidíte v popredí poštovej známky.
7. Interpretujte, kto sú podľa vás ľudia na poštovej známke. Čo zobrazujú?
8. Zhodnoťte, či poštová známka predstavuje realistický výjav.
9. Zistite, v akom náklade bola známka vydaná a kedy.
10. Vysvetlite, aké otázky vo vás vyvoláva poštová známka.
11. Identifikujte farby, ktoré sú použité na poštovej známke.
12. Zmenili by ste niektoré farby na poštovej známke? Svoje tvrdenie odôvodnite.

13. Zistíte prostredníctvom internetu, či už nejaká príležitostná poštová známka o divadle bola vydaná.

14. Zistíte prostredníctvom internetu, kto je autorom poštovej známky a či sa na jej tvorbe podieľali aj nejakí významní umelci.

15. Nakreslite plagát, ktorý bude upozorňovať na udalosť storočnice SND a vymyslíte heslo.

e) Aktivita 5 - analýza historickej budovy SND

Ciele aktivity:

- Opísať budovu Slovenského národného divadla.
- Analyzovať jednotlivé sochy na budove Slovenského národného divadla.

Čas: 25 minút

Pracovný postup:

Učiteľ rozdelí žiakov na skupiny po 4 - 5 žiakov. Každá skupina dostane pracovný list s úlohami. Úlohou skupiny bude zaznamenávať po vzájomnej dohode svoje odpovede na dané úlohy. Poslednou úlohou je napísať krátky príbeh o budove Slovenského národného divadla na základe informácií z pracovného listu. Učiteľ žiakov upozorní, aby si pozorne prezreli všetky obrázky k úlohám. Žiaci následne spracovávajú jednotlivé úlohy v pracovnom liste. Do mapy Bratislavy (Príloha D) si zaznačia nielen polohu historickej budovy Slovenského národného divadla, ale aj novú budovu SND. Po uplynutí časového hľadiska jednotlivé skupiny predstavia výsledky svojej činnosti spolužiakom, čím si skontrolujú správne odpovede úloh a zároveň si zopakujú získané poznatky prostredníctvom práce s pracovným listom. Pracovný list je využiteľný aj pri exkurzii k Slovenskému národnému divadlu.

Úlohy pre žiakov:

Pracovný list 1

Prezrite si budovu SND a jej okolie:

Na mieste stálo už od roku 1776 mestské divadlo podľa projektov Mateja Walcha, ktoré dal postaviť gróf Juraj Csáky. Dnešná budova bola postavená podľa návrhov viedenských architektov F. Fellnera a H. Helmera a otvorili ju v

22. septembra 1886 za 670 tisíc korún. Interiér osvetľovalo 800 plynových lúč. Bratislavské

mestské divadlo najprv slúžilo staggionovým vystúpeniam nemeckých a maďarských súborov, od roku 1920 je sídlom Slovenského národného divadla.

(Zdroj:

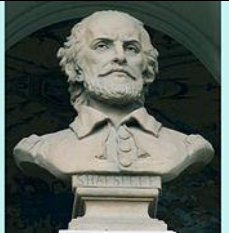
https://sk.wikipedia.org/wiki/Historick%C3%A1_budova_Slovensk%C3%A9ho_n%C3%A1rodn%C3%A9ho_divadla)

1. Napíšte, ktorí dvaja architekti projektovali Slovenské národné divadlo.
2. Napíšte, v ktorom historickom období bola postavená budova a aký umelecký štýl stvárňuje.
3. Napíšte, koľko rokov má historická budova SND v súčasnosti.
4. Zistite prostredníctvom internetu, akú má divadlo kapacitu, aké je široké, hlboké a vysoké javisko.
5. Spočítajte, koľko stĺpov má priečelie divadla.
6. Zamerajte sa na priečelie budovy divadla nad hlavným portálom.
 - a) Označte na fotografii, kde sa nachádza múza Tália.
 - b) Označte, kde sa na budove nachádza kupido s maskou dramatického umenia.
 - c) Označte, kde sa nachádza eros s lýrou.

- d) Napíšte, ako sa volali deti múzy Tália.
7. Významnú časť budovy SND tvorí aj luster v hľadisku, ktorý bol zaujímavý v minulosti, ale aj v súčasnosti. V minulosti ho osvetľoval veľký bronzový korunový luster so 64 plynovými horákmi a elektrickým zapáľovaním.

Zistite prostredníctvom internetu, ako vyzerá luster v súčasnosti a čím je zaujímavý.
 8. Zaujímavosťou sú aj busty nachádzajúce sa v ováloch na priečelí budovy, ktoré zobrazujú rôznych umelcov. V roku 1936 sa viedli polemiky, ktorými slovenskými umelcami treba nahradiť busty svetových a maďarských umelcov. Pozrite si jednotlivé busty a priradte mená k umelcom - J. Katona, W. A. Mozart, F. Liszt, W. Shakespeare, J. W. Goethe.

9. Nájdite na internete 3 informácie zo života jednotlivých umelcov a 3 ich diela.

e) Aktivita 6 - Hana Meličková

Ciele aktivity:

- Dôkladne analyzovať prečítaný text a pripravené úlohy.
- Identifikovať správne tvrdenia podľa pokynov.
- Správne vyplniť close-test.

(Zdroj: Osobnosti - Hana Meličková. <https://www.pofis.sk/katalog/produkty/znamka-2000-osobnosti-hana-melickova>)

Metódy: verifikácia viet

Čas: 25 minút

Pracovný postup:

Učiteľ rozdá žiakom vopred pripravený text so 4 tvrdeniami, ktoré sa týkajú obsahu textu. Pri tvorbe týchto tvrdení učiteľ dodržiava zásady ich formulácie, a to

- ✗ jedna veta je originálna veta textu,
- ✗ jedna veta je parafrázou originálnej vety,
- ✗ jedna veta je formou veľmi podobná originálnej vete, ale má iný obsah,
- ✗ jedna veta nemá k textu nijaký vzťah.

Pripravené tvrdenia učiteľ zobrazí na interaktívnej tabuli alebo ich rozdá dvojiciam v tlačenej podobe. Tvrdenia môžu byť v rôznom poradí.

Úlohy pre žiakov:

Žiak si vo dvojiciach prečítajú text (Príloha E), ktorý je obsahovo zameraný na život a tvorbu Hany Meličkovej. Potom si prečítajú 4 tvrdenia, ktoré sa týkajú obsahu textu a stanovia, ktoré z ponúkaných tvrdení prinášajú informácie, ktoré sú v texte alebo z neho vyplývajú a ktoré z ponúkaných odpovedí obsahujú iné informácie, alebo ktoré v texte nie sú.

Ukážka:

1. Margita Mayerová, priateľka Hany Meličkovej, bola prvou slovenskou klavírnou umelkyňou.
2. Hana Meličková sa zaujímalá o minulosť i prítomnosť.
3. 50 rokov bola členkou činohry Slovenského národného divadla.
4. Celý jeden vek pôsobila ako klavírna umelkyňa, recitátorka a divadelníčka.

Možné pokračovanie, následné aktivity:

Ďalšou možnosťou, ako pracovať s textom 1 je **close-test**, ktorý pozostáva z textu s vynechanými slovami. Úlohou žiaka je chýbajúce slovo doplniť podľa významu. Vynechané slovo býva obyčajne každé piate, ale môže byť aj v rozmedzí od 5 do 11 slov. Ak má žiak doplniť chýbajúce slovo, **musí nevyhnutne pochopiť kontext, musí poznať významy okolitých slov, pochopiť význam danej vety a chápať tému textu**. Dôležité je, aby všetky **vynechané miesta mali rovnakú dĺžku**, aby rôzna dĺžka nenaznačovala, aké dlhé slovo má žiak doplniť. Prvá a posledná veta sú celé. Hodnotí sa množstvo správne doplnených slov.

Hana Meličková, rodáčka z Martina, z osvietenskej učiteľskej rodiny, niesla si do života okrem talentu aj lásku k národu a úctu k vedomostiam. V rokoch 1919 až 1923 študovala na pražskom konzervatóriu hru na klavíri a herectvo. A ako pripomína jej priateľka, dlhoročná dramaturgička SND v Bratislave Margita Mayerová, bola prvou slovenskou diplomovanou herečkou a klavírnou umelkyňou... Päť desaťročí bola členkou činohry Slovenského národného divadla. Odohrala takmer 200 úloh všetkých žánrov, pretože jej talent umožňoval premeny, vzdelanie, presnosť, hudba zasa cit pre obsah a melodickú krásu rodnej reči. Hana Meličková mala z hereckého umenia všetko pre divákovho ducha, oko i ucho. Vedela nádherne rozprávať a jej pamäť uchovávala v čerstvosti deje dávnominulé i blízke. Skutočne národná umelkyňa (málokomu prináleží tento titul, hoci rôzni pseudokritici ho dnes znevažujú). Hana Meličková (27. januára 1900 až 7. januára 1978) stála pri kolíske

slovenského profesionálneho divadla a prežila s ním päťdesiat rokov až do jeho zrelosti. Celý jeden vek.

Hana Meličková, rodáčka z Martina, z osvietenskej učiteľskej rodiny, niesla si do života okrem talentu aj lásku k národu a úctu k vedomostiam. V rokoch 1919 až 1923-----
- na pražskom konzervatóriu hru -----klavíri a herectvo. A ako ----- jej priateľka, dlhoročná dramaturgička ----- v Bratislave Margita Mayerová, bola -----
----- slovenskou diplomovanou herečkou a ----- umelkyňou... Päť desaťročí bola -----
----- činohry Slovenského národného divadla. ----- takmer 200 úloh všetkých -----, pretože jej talent umožňoval -----, vzdelanie, presnosť, hudba zasa cit ----- obsah a melodickú krásu ----- reči. Hana Meličková mala -----
-----hereckého umenia všetko pre ----- ducha, oko i ucho. ----- nádherne rozprávať a jej ----- uchovávala v čerstvosti deje ----- i blízke. Skutočne národná -----
----- (málokomu prináleží tento titul, ----- rôzni pseudokritici ho dnes -----). Hana Meličková (27. januára 1900 až 7. januára 1978) stála pri kolíske slovenského profesionálneho divadla a prežila s ním päťdesiat rokov až do jeho zrelosti. Celý jeden vek.

f) Aktivita 7 - Andrej Bagar

Ciele aktivity:

- Dôkladne analyzovať prečítaný text.
- Triediť informácie podľa dôležitosti.
- Vytvoriť falošný facebookový profil.

(Zdroj: Divadlo Andreja Bagara. <https://visitnitra.eu/sk/divadlo-andreja-bagara/>)

Metódy: fakebook

Čas: 30 minút

Pracovný postup:

Učiteľ vysvetlí žiakom podstatu tejto metódy, v rámci ktorej sa žiaci dokážu odviazať, sú kreatívni a tvoriví. Táto metóda im je veľmi blízka, pretože mnohí z nich sú na sociálnych sieťach, kde si tvoria svoj profil.

Učiteľ rozdelí žiakov do skupín, ktoré majú k dispozícii flipchartový papier, fixky, prípadne pastelky, lep, farebné papiere... Žiaci na základe prečítaného textu – Andrej Bagar (uvedený vyššie na s. 15 - 16) spracujú falošný facebookový profil osobnosti SND Andreja Bagara.

Úloha žiakov:

Žiaci vytvárajú rôzne rubriky podobné facebookovému profilu, po skončení časového limitu žiaci prezentujú svoje fakebookové profily danej osobnosti.

Pomôcka pre žiakov, ktorú môže pripraviť učiteľ žiakom:

V rubrikách môže byť:

- postava, jej meno, fotografia
- osobné informácie,
- priatelia, prípadne nepriatelia (môžu pridať iných autorov, iné postavy, ...),
- prípadne nepriateľov,
- ďalšími rubrikami môžu byť Udalosti, Záľuby, Filmy, Knihy, ...,
- môžu sa pridávať fotografie, obrázky, ...
- prípadne, do akej skupiny patrí.

Návrh na tvorbu facebooku - Andrej Bagar

Meno: **Andrej Bagar**

Vek:

Štúdium:

Domov:

Záľuby:

Príspevky:

Komunita/priatelia:

Príbehy:

Životné udalosti:

Komentáre:

Životné ocenenia:

Fotografie zo života:

g) Aktivita 8 - Janko Borodáč

Ciele aktivity:

- Dôkladne analyzovať prečítaný text.
- Triediť informácie podľa dôležitosti.

Metódy: pyramída údajov

Čas: 30 minút

(Zdroj: Janko Borodáč.

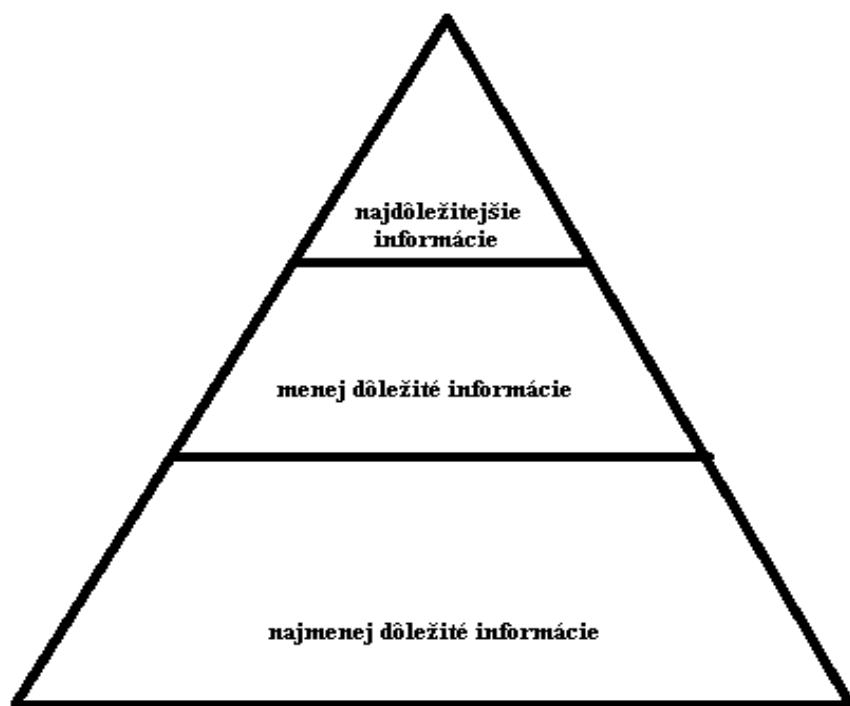
https://sk.wikipedia.org/wiki/Janko_Borod%C3%A1%C4%8D#/media/S%C3%BAbor:Kleno v-pamatna-doska-Borodaca.jpg)

Pracovný postup:

Učiteľ si vopred pripraví text (Príloha F), predtlačенú pyramídu a vysvetlí žiakom, ktorých rozdelí do skupín, čo bude ich úlohou. Učiteľ žiakov usmerňuje v duchu dohodnutých pravidiel, facilituje prácu jednotlivých skupín a poskytuje pomoc v prípade potreby. Pri spätnej väzbe dbá na to, aby sa žiaci navzájom aktívne počúvali, aby dokázali oceniť prácu druhých.

Úlohou žiakov je pozorne si prečítať text 2 o Jankovi Borodáčovi a vyplniť všetky tri časti pyramídy - najdôležitejšie informácie, menej dôležité informácie, najmenej dôležité informácie. Po uplynutí časového limitu sa jednotlivé skupiny prezentujú.

Pyramída údajov

(Zdroj: Pyramída údajů.

https://is.muni.cz/el/1421/podzim2013/UEV_21/um/Pyramida_udaju.pdf)

h) Aktivita 9 - Viliam Záborský

Ciele aktivity:

- Dôkladne analyzovať prečítaný text.
- Posúdiť a zhodnotiť pravdivosť informácií.

Metódy: ÁNO - NIE

Čas: 30 minút

Pracovný postup:

Učiteľ vysvetlí žiakom podstatu metódy ÁNO - NIE, pri ktorej si žiak uvedomí, koľko má o danej téme znalostí a čo by sa chcel z textu dozvedieť. Tento postup práce sa realizuje prostredníctvom tabuľky zloženej zo štyroch častí. V prvej časti - TVRDENIA - sú uvedené pravdivé i nepravdivé výroky, ďalšie dve časti tvoria položky ÁNO - NIE, poslednú časť tvorí text. Učiteľ rozdelí žiakov do malých skupín a pre každú pripraví spomínanú tabuľku a text Viliam Záborský (s. 12 - 13).

(Zdroj: Legendy SND v zlatom fonde SRO - Viliam Záborský

<https://devin.rtvs.sk/clanky/literatura/133414/legendy-snd-v-zlatom-fonde-sro-viliam-zaborsky>)

Úloha žiakov:

Počas dohodnutého časového limitu žiaci v jednotlivých skupinách vyznačujú v stĺpcoch ÁNO - NIE, či sú jednotlivé tvrdenia pravdivé alebo nepravdivé. Po uplynutí časového limitu žiaci zapíšu do časti TEXT správnu odpoveď, ktorú si overia na základe textu.

TVRDENIA	ÁNO	NIE	TEXT
Viliam Záborský bol zakladateľom hudobného a recitačného umenia na Slovensku. Vytvoril na Slovensku klasickú recitačnú školu. Počas svojho života sa venoval iba umeleckému prednesu a výraznému čítaniu. Podľa Viliama Záborského je pomenovaná literárna súťaž Hviezdoslavov Kubín. Za svoje recitačné zásluhy získal titul národný umelec.			

Záver

Divadelné umenie je neoddeliteľnou súčasťou kultúrneho dedičstva a má nezastupiteľné miesto v našom živote. Rok 2020 je z pohľadu slovenskej divadelnej histórie skutočne výnimočným rokom. Pripomíname si 100. výročie založenia Slovenského národného divadla (SND) a na podnet Ministerstva kultúry Slovenskej republiky vláda Slovenskej republiky vyhlásila rok 2020 za Rok

slovenského divadla.

Vďaka tomuto významnému výročiu máme možnosť poohliadnuť sa za minulosťou - avšak nielen za míľnikmi, ale aj za osobnosťami, ktoré formovali vývoj slovenského profesionálneho i ochotníckeho divadla.

V predloženej publikácii sú spracované nielen historické fakty o histórii a osobnostiach Slovenského národného divadla, ale prezentované sú hlavne aktivity určené na sprostredkovanie žiakom témy o SND. Záleží už len od učiteľa, aké texty pre žiaka vyberie, ktoré metódy a stratégie si zvolí a ako ich dokáže aplikovať v praxi.

Veríme, že predložený študijný text bude efektívnym zdrojom, ako motivovať žiakov k práci s textami o SND, o jeho osobnostiach, a tým u žiakov rozvíjať pozitívny vzťah ku kultúrnemu dedičstvu.

Na záver môžeme len súhlasiť s citátom P. Pellegriniho, ktorý uviedol pri oslavách storočnice Slovenského národného divadla:

„Divadlo v nás prebúdzá emócie. Radosť, smútok, hnev. A zároveň nás formuje, motivuje premýšľať, otvára oči.“

Zoznam bibliografických odkazov

- BAČOVÁ, D a M. ONUŠKOVÁ. 2015. *Edukačné médiá a ich využívanie v spoločenskovedných predmetoch v základnej a strednej škole* [online]. Bratislava: MPC 2015. 1. vydanie. 70 s. ISBN 978-80-565-1390-3. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/d_bacova_m_onuskova_educacne_media_a_ich_vyuz_spolocenskovednych_predm_v_zs_a_ss.pdf
- BAČOVÁ, D a M. ONUŠKOVÁ. 2015. *Práca s písomnými prameňmi na základnej a strednej škole* [online]. Bratislava: MPC 2015. 1. vydanie. 56 s. ISBN 978-80-565-1385-9. [cit. 2020-03-30]. Dostupné z: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/bacova_onuskova_rozvoj_cg.pdf
- BEŇOVÁ, J. 2007. *Slovensko - divadlo*. Bratislava, Perfekt. 383 s. ISBN 80-8046-349-2.
- BOKES, F. 2015. *Družstvo Slovenského národného divadla*. In. Od rekonštrukcie divadelnej inscenácie ku kultúrnym dejinám? 100 rokov slovenského národného divadla. Bratislava, Veda. 337 s. ISBN 978-80-224-1488-3. [online]. [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <http://www.kadf.sav.sk/dokumenty/100.rokov.SND-pilotne.DVD.pdf>
- ČAPEK, R. 2015. *Moderní didaktika*. Praha: Grada, 2015. 624 s. ISBN 978-80-247-3450-7
- GEŠPER, M. 2019. *Naše „slovenské storočnice“*. In. Národný kalendár 2020. Martin, Vydavateľstvo Matice slovenskej. 285 s. ISBN 978-80-8128-243-0
- HOMEROVÁ M. *Metody pro výuku práce s textem ve společenskovedních předmětech*. Učitel'ské noviny, č. 7, rok 2009. [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/index.php?archiv&clanek=1664>
- PODMAKOVÁ, D. 2015. *Známe-neznáme začiatky Slovenského národného divadla*. In. Od rekonštrukcie divadelnej inscenácie ku kultúrnym dejinám? 100 rokov slovenského národného divadla. Bratislava, Veda. 337 s. ISBN 978-80-224-1488-3. [online]. [cit. 2020-04-02]. Dostupné z: <http://www.kadf.sav.sk/dokumenty/100.rokov.SND-pilotne.DVD.pdf>
- POLÁK, M. 2019. *Storočnica Slovenského národného divadla*. In. Národný kalendár 2020. Martin, Vydavateľstvo Matice slovenskej. 285 s. ISBN 978-80-8128-243-0.
- SITNÁ, Dagmar. 2013. *Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách*. Vyd. 2. Praha: Portál. s. 133. ISBN 978-80-262-0404-6.

Internetové zdroje:

- Viliam ZÁBORSKÝ. [online]. [cit. 2020-04-29]. Dostupné z: <https://www.tv-archiv.sk/-viliam-zaborsky>

Pri Viliamovi Záborskom sa nám v mysliach vybaví ľúbozvučná slovenčina. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/kultura/viliam-zaborsky-vyrocie-narodenia/159724-clanok.html>

Slovenské herecké nebo – Hana Meličková. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/herecke-nebo/divadlo2020-slovenske-herecke-nebo-/442822-clanok.html>

Janko Borodáč - prvý slovenský študent herectva v Prahe. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.vtedy.sk/jan-borodac-herectva-narodny-umelec>

Andrej Bagar patrila medzi päťcu prvých slovenských hercov. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.vtedy.sk/andrej-bagar>

Historická budova Slovenského národného divadla. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Historick%C3%A1_budova_Slovensk%C3%A9ho_n%C3%A1rodn%C3%A9ho_divadla

Peter Pellegrini. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.snd.sk/slavnostne-prihovory>

Na chrbte orla Ganymedovej fontány sedí vraj rybár. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://bratislava.sme.sk/c/128501/na-chrbte-orla-ganymedovej-fontany-sedi-vraj-rybar.htm>

Kubiš, Pavol M. 2013. *Tridsaťpäť rokov bez Hany Meličkovej*. [online]. [cit. 2020-09-02]. Dostupné z: <https://myturiec.sme.sk/c/6672381/tridsatpat-rokov-bez-hany-melickovej.html>

Homolová, J. 2020. *Stál pri zrode slovenského profesionálneho divadla: J. Borodáč stvoril zlatú generáciu hercov*. [online]. [cit. 2020-09-02]. Dostupné z: <https://zivot.pluska.sk/pribehy/stal-pri-zrode-slovenskeho-profesionalneho-divadla-j-borodac-stvoril-zlatu-generaciju-hercov/2>

Zoznam použitých fotografií:

1. Viliam Záborský. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.tv-archiv.sk/-viliam-zaborsky#gallery-3>
2. Hana Meličková. TASR. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.teraz.sk/kultura/herecka-hana-melickova-sa-narodila-pr/116667-clanok.html>
3. Borodáč, J. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.litcentrum.sk/autor/jan-borodac>
4. Bagar, A. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z: <https://www.litcentrum.sk/autor/andrej-bagar/zivotopis-autora>

5. Poštová známka 100. výročie založenia Slovenského národného divadla. [cit. 2020-04-05]. Dostupné z: <https://www.postoveznamky.sk/100-vyrocie-zalozenia-slovenskeho-narodneho-divadla>
6. Goethe, J. W. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Historická_budova_Slovenského_národného_divadla
7. Historická budova SND. [cit. 2020-04-01]. Dostupné z: <https://www.snd.sk/historicka-budova-snd>
8. Katona, J. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Historická_budova_Slovenského_národného_divadla
9. Liszt, F. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Historická_budova_Slovenského_národného_divadla
10. Mozart, W. A. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Historická_budova_Slovenského_národného_divadla
11. Shakespeare, W. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Historická_budova_Slovenského_národného_divadla
12. Osobnosti - Hana Meličková. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://www.pofis.sk/katalog/produkty/znamka-2000-osobnosti-hana-melickova>
13. Divadlo Andreja Bagara. [cit. 2020-03-31]. Dostupné z: <https://visitnitra.eu/sk/divadlo-andreja-bagara/>
14. Janko Borodáč. [cit. 2020-09-02]. Dostupné z: https://sk.wikipedia.org/wiki/Janko_Borod%C3%A1%C4%8D#/media/S%C3%BAbor:Kleno_v-pamatna-doska-Borodaca.jpg
14. Legendy SND v zlatom fonde SRO - Viliam Záborský. [cit. 2020-09-02]. Dostupné z: <https://devin.rtv.s.sk/clanky/literatura/133414/legendy-snd-v-zlatom-fonde-sro-viliam-zaborsky>

PRÍLOHY

Zoznam príloh:

Príloha A – Text písomného prameňa **Národní divadlo pro Slovensko**

Príloha B – Text o Hubičke B. Smetanu

Príloha C – Povešť o Ganymedovej fontáne

Príloha D – Mapa Bratislavy

Príloha E – Text Hana Meličková

Príloha F – Text Janko Borodáč

Príloha A

Text písomného prameňa **Národní divadlo pro Slovensko**

„Pan ředitel Bedřich Jeřábek předložil nám koncesi udělenou mu min. drem. Šrobarem. Zní takto: „Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska. Čís. 7387 pres. Koncesia: Minister Československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska poveril riaditeľa Bedřicha Jeřábeka, aby uviedol v činnosť Národné Divadlo pre Slovensko. Riaditeľ Bedřich Jeřábek jedine smie užívať titul Národné Divadlo pre Slovensko a môže v mestách ním slobodne volených divadelné predstavenia usporiadať a bude požívať všetky výhody kultúrnych podnikov. Riaditeľovi Bedřichovi Jeřábekovi sú zvlášť mestá Bratislava a Košice vyhradené. Koncesia platí priebežne do konca roku 1923. Dr. V. Šrobár (vlastnoruční podpis). Tatranská Lomnice, 2. září 1919. Razítko: Presidiálna kancelária Minister československej Republiky s plnou mocou pre správu Slovenska.“(Národní listy, 18. 9. 1919, roč. 59, č. 220, s. 4.)

Príloha B

Text o Hubičke B. Smetanu

Skupina A

Eliška Krásnohorská, česká spisovatelka a překladatelka, sa s B. Smetanom zoznámila, keď mala šesťnásť rokov. Po predchádzajúcom úspechu ju Smetana požiadal o spoluprácu a Krásnohorská mu ponúkla námet z poviedky Karolíny Světlé (zakladateľka českého dedinského románu) Hubička. Smetana nebol zo začiatku nadšený, ale nakoniec ho verše zaujali a začal komponovať (Hubička sa stala jeho prvou operou, ktorú písal už hluchý). Krásnohorská potom ešte na základe jeho požiadaviek libreto upravovala. Dokonca za svoju prácu odmietala finančnú odmenu. Smetana už potom zostal spolupracovníčke verný aj pri svojich ďalších operných dielach.

Skupina B

Hubička je v poradí šiesta opera Bedřicha Smetany a celkom prekomponovaná a hudobne jednoliata, s jemným psychologickým vykreslením postáv. Je operou skôr komickou ako lyrickou, jej komika nie je však v žiadnom prípade drastická, ale jemná a poetická. Skladateľ bol inšpirovaný predovšetkým hĺbkou citu milencov Lukáša a Vendulky a rovnako sa zastavoval aj u ich vzrušených dialógov. Vendulkino vyznanie „Ako zabudol by na ten krásny čas“ považoval sám za najsilnejšie miesto v celej svojej opernej tvorbe a jeho vrchol „Ten prvý lásky čas, ten s celým blahom sa mi vráti zas“ vyjadril priamo s hymnickou vrúcnosťou. Vraj sa tento príbeh zakladá na skutočnej udalosti z jednej dediny v Podještědu.

Skupina C

Premiéra Hubičky 7. novembra 1876 sa stala Smetanovým triumfom. Bola uvedená v Prozatímním divadle v Prahe. Obecenstvo rešpektovalo skladateľovu hluchotu a namiesto potlesku mu nadšene mávalo bielymi šatkami. Smetana dosiahol istotu, že ide s českou národnou operou o správnu cestu. Opera zakotvila trvale v repertoári českých divadiel. Pomerne často sa uvádzala v nemecky hovoriacich krajinách; v Smetanovom jubilejnom roku 1924 ju tiež uviedlo – ako prvú operu českého skladateľa – uviedlo úspešne pražské Nové nemecké divadlo. Hubička sa stala po Predanej neveste Smetanovým najhranejším a najobľúbenejším dielom. Dôvodom je zrejme to, že podobne ako Janíčko a Marienka sú aj Lukáš a Vendulka postavy českému poslucháčovi ešte dnes blízke.

(Zdroj: Hubička. Dostupné na: <http://www.bedrich-smetana.wz.cz/dilo/007.htm>)

Skupina D

Prvé predstavenie Smetanovej *Hubičky* Slovenského národného divadla v budove Mestského divadla v Bratislave sa uskutočnila v pondelok 1. marca 1920. Začiatok predstavenia bol stanovený na 19-tu hodinu večer, malo slávnostný ráz a začalo českou a slovenskou hymnou. Vo vypredanom hľadisku boli prítomní prominentní hostia na čele s ministrom Dr. Vavrom Šrobárom, bratislavským županom Dr. Metodom Bellom, francúzskym generálom Eugènom Desiré Mittelhauserom, vojenským veliteľom Bratislavy francúzskym podplukovníkom Jeanom Pierrom Brauom a mnoho ďalších osobností. Podľa referencií v tlači malo predstavenie v réžii Bohuša Vilíma dobrú úroveň. Orchester pod energickou taktovkou Františka Ledvinu hral s vervou i zbory zneli dobre. Zo sólistov mala najväčší úspech Hana Kramperová ako Vendulka. Zapôsobila nielen krásnym javiskovým zjavom, ale predovšetkým teplým, veľkým farebným hlasom s dobrou speváckou technikou i precíteným prednesom uspávanky. Dobrého partnera mala v postave Lukáša Leona Geitlera, disponujúceho jasným, zvučným tenorom.

(Zdroj: Blahová-Martišová, E. 2020. *Smetanova opera Hubička otvorila pred sto rokmi Slovenské národné divadlo*. Dostupné na: <https://operaslovakia.sk/smetanova-opera-hubicka-otvorila-pred-sto-rokmi-slovenske-narodne-divadlo/>)

Povešť o Ganymedovej fontáne

Bolo to dávno, pradávno. Jedného dňa na malých koníkoch pricválal šikmooký nepriateľ. Divé hordy zaútočili na hradby a keď sa im ich nepodarilo dobyť prvým útokom, rozložili pod hradbami tábor. Bratislavčania sa statočne bránili a odrážali neprestajné útoky. Ale nepriateľ sa nehýbal a za hradbami začal šafáriť ďalší nepriateľ - hlad. Proti nemu nebolo ochrany a statočných obrancov čakal nemilosrdný osud.

O niekoľko dní prišiel za staršími mesta mladý rybár menom Lukáč. „Uvoľnite ma s mojimi druhmi, rybármi, od povinnosti brániť hradby,“ povedal im. A keď zvedavo zdvihli unavené oči, pokračoval: „Vyplávame na Dunaj a nalovíme rýb. Ulovíme čo najviac a vy ryby rozdelíte medzi ľuďmi.“ Pozdal sa otcom mesta Lukáčov smelý návrh.

Nasledujúceho rána, ešte za tmy, rybári na čele s Lukáčom potajme odrazili člny a vyšli na dunajské vlny. Nalovili toľko rýb, že sa ušlo všetkým za hradbami. Najmä ženy a deti sa najedli dosýta. Bratislavčania boli Lukáčovi a jeho druhom vďační. Plní síl bránili hradby a rybári aj na druhý deň a potom stále vychádzali na Dunaj a prinášali bohatý úlovok. Tak plynuli dni a nepriateľ bol čoraz zlostnejší.

Až raz sa Tatárom podarilo vysnoriť, ako obrancovia dostávajú potravu. Tatársky chán prikázal svojim vojakom: „Nechajte ich vyplávať na rieku, ale naspäť ich nesmiete pustiť. Privedte ich živých a pred hradbami ich nabodneme na koly. Aby tamtí videli, že už nikdy nebudú jesť ryby!“ Podľa príkazu chána sa vypravili na Dunaj. Bolo ich veľa a mali rýchle člny.

Lovia rybári, lovia, odrazu Lukáč zbadá, že je zle. Obkľučujú ich šikmookí a je ich ako mravcov. „Zle je, druhovia moji, vraví Lukáč svojim. Ale my sa musíme zachrániť stoj čo stoj. Nie pre naše životy, lež tam pre tých, čo bránia naše mesto.“ Po tých slovách Lukáč otočil kormidlo a rybári zamierili k neďalekému ostrovčeku. Nebol veľký, no zaujali obranné postavenie.

Už sa zdalo, že rybárom bude koniec, keď zrazu nad nimi zamával peruťami veľký orol. Orol sa spustil celkom nízko nad hlavy rybárov a ozval sa ľudskou rečou:

„Čože sa to s vami robí, priatelia moji?“

„Zle je s nami, priateľ orol,“ hovorí Lukáč. „Sám vidíš na vode množstvo nepriateľov a ešte viac ich je na brehu pod hradbami nášho mesta. O chvíľu zahynieme a po nás zahynú od hladu aj naši blízki.“

„Nikdy ste nezničili moje hniezdo, nikto z vás neublížil mojim mláďatám, preto ja vám teraz pomôžem. Len mi sľúbte, že aj ďalej sa tak budete správať a že na mňa nezabudnete!“

Lukáč prisľúbil a ostatní rybári jeho sľub potvrdili.

„Všetci choďte do stredu ostrova k tej skale,“ povedal orol, „a držte sa jej zo všetkých síl, nech sa deje, čo sa deje.“

Lukáč so svojimi druhmi obstúpili skalú a držali sa jej zo všetkých síl. A hľa, orol sa už spúšťa z výšky nadol, jeho telo sa zväčšuje, rozrastajúce sa krídla už zakrývajú kus oblohy. Strašný hukot sa rozľahol krajom, slnko sa stratilo a dunajské vody sa začali vzdúvať.

Velikánske vlny sa prevažovali cez ostrov, ale rybári sa udržali.

Táto divá chvíľa netrvala dlho. Odrazu vlny ustali a slnko znova zasvietilo. Obzrú sa rybári okolo seba a nepriateľských člnov nikde. Všetko pohltila dunajská voda. Potom sa vydali na cestu k mestu. A čo vidia! Tatársky tábor tiež nikde! Až vtedy si uvedomili, že dunajské vlny zaplavili nielen ostrov, ale aj riečne brehy a zmietli všetkých nepriateľov aj s ich šiatrami.

Bolože to v meste radosti a plesania!

Roky bežali a orol sa viac nad mestom neukázal. Časom tieto udalosti zostali iba v povestiach. Pri rozširovaní mesta Bratislavčania vysušali aj ramená Dunaja. Tak sa stalo, že ostrov, na ktorom sa zachránil Lukáč a jeho rybári, sa stal pevninou. Iba veľká skala, ktorá sa stala pre rybárov oporou, sa veľmi zmenšovala, až z nej ostal iba okrúhly balvanček. V tých časoch začala na tomto mieste vyvierať voda, ktorú obyvatelia Bratislavy mali veľmi radi, lebo bola ustavične chladná a chutná. Tvrdili, že je to najlepšia voda v celom meste.

Po viac ako šesťsto rokoch počul túto povesť aj istý slávny sochár. Aby orla ako najdôležitejšieho oslávil a pripomenul ľuďom, urobil fontánu na mieste studničky podľa starej gréckej povesti o Ganymedovi. Z kovu vymodeloval orla nesúceho na chrbte chlapca. Ten chlapec mal znázorňovať smelého rybára Lukáča.

(zdroj: *Na chrbte orla Ganymedovej fontány sedí vraj rybár*. [online]. [cit. 2020-04-27].

Dostupné z: <https://bratislava.sme.sk/c/128501/na-chrbte-orla-ganymedovej-fontany-sedi-vraj-rybar.htm>)

Príloha D

(Zdroj: *Mapa Bratislavy*. [online]. [cit. 2020-04-27]. Dostupné z:
<https://mapa.zoznam.sk/?search=Bratislava>)

Príloha E

Text

Hana Meličková, rodáčka z Martina, z osvietenskej učiteľskej rodiny, niesla si do života okrem talentu aj lásku k národu a úctu k vedomostiam. V rokoch 1919 až 1923 študovala na pražskom konzervatóriu hru na klavíri a herectvo. A ako pripomína jej priateľka, dlhoročná dramaturgička SND v Bratislave Margita Mayerová, bola prvou slovenskou diplomovanou herečkou a klavírnou umelkyňou... Päť desaťročí bola členkou činohry Slovenského národného divadla. Odohrala takmer 200 úloh všetkých žánrov, pretože jej talent umožňoval premeny, vzdelanie, presnosť, hudba zasa cit pre obsah a melodickú krásu rodnej reči. Hana Meličková mala z hereckého umenia všetko pre divákovho ducha, oko i ucho. Vedela nádherne rozprávať a jej pamäť uchovávala v čerstvosti deje dávnominulé i blízke. Skutočne národná umelkyňa (málokomu prináleží tento titul, hoci rôzni pseudokritici ho dnes znevažujú). Hana Meličková (27. januára 1900 až 7. januára 1978) stála pri kolíske slovenského profesionálneho divadla a prežila s ním päťdesiat rokov až do jeho zrelosti. Celý jeden vek.

(Zdroj: Kubiš, Pavol M. 2013. *Tridsaťpäť rokov bez Hany Meličkovej*. [online]. [cit. 2020-09-02]. Dostupné z: <https://myturiec.sme.sk/c/6672381/tridsatpat-rokov-bez-hany-melickovej.html>)

Ján Borodáč, známy aj pod pseudonymom Ján Debnár či Janko Bystrý, bol významný slovenský herec, dramatik, prekladateľ, publicista, divadelný režisér a pedagóg. Narodil sa v Prešove negramotným rodičom, ktorí pracovali ako sluhovia a všemožne sa snažili uživiť svoju rodinu. Janko vyrastal v jednej z najchudobnejších častí mesta v Blihoch na pravom brehu rieky Torysy. V dvanástich rokoch mu otec naznačil, že je načase, aby sa osamostatnil. Prihlásil sa teda za murárskeho učňa a peniaze, ktoré zarobil na stavbách, si odkladal na učebnice, lebo sa chcel stať učiteľom. Sen sa mu napokon splnil a po absolvovaní učiteľského inštitútu pôsobil v školách v šarišských dedinách Pstriná a Kvačany. Keď vypukla prvá svetová vojna, musel však, tak ako ostatní, narukovať. Vo vojne ho zranili a dostal sa do ruského zajateckého tábora. Tam sa naučil po rusky, zoznámil sa s ruskou literatúrou a zapojil sa do ochotníckej divadelnej činnosti. Keď sa vrátil v roku 1918 domov, práve vznikala prvá Československá republika, čo s nadšením privítal. Janko začal opäť učiť. Uraštený mladík však nemal veľké šťastie v láske. Dievčatá o neho nemali žiadny záujem. Po návrate do Bratislavy pomohol Bagarovi pri zakladaní nového Divadla P. O. Hviezdoslava. Slávnostne ho otvorili v roku 1955 Hviezdoslavovou hrou Herodes a Herodias v jeho réžii. Ako profesor na Vysokej škole múzických umení sa už venoval najmä pedagogickej práci. Vychoval silnú generáciu hercov ako Štefan Kvietik, Mária Kráľovičová, Karol Machata, Emília Vášáryová, Jozef Adamovič, Ida Rapaičová, Božidara Turzonovová. Vo svojich pamätiach ich chváli, keď napísal, že „boli vnímaví, študovali pilne a svedomite“.

(Zdroj: Homolová, J. 2020. *Stál pri zrode slovenského profesionálneho divadla: J. Borodáč stvoril zlatú generáciu hercov*. [online]. [cit. 2020-09-02]. Dostupné z: <https://zivot.pluska.sk/pribehy/stal-pri-zrode-slovenskeho-profesionalneho-divadla-j-borodac-stvoril-zlatu-generaciju-hercov/2>)